

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

- 1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?**

Maa- ja metsätalousministeriö

Viite Lausuntopyyntö 13.9.2022 VN/22704/2021

Asia KANSALLINEN ILMASTONMUUTOKSEEN SOPEUTUMISSUUNNITELMA 2030

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt 13.9.2022 lausuntoa (VN/22704/2021) valmistelutyöryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi vuodelle 2030 (KISS2030).

Valmistelu on tapahtunut maa- ja metsätalousministeriön johdolla usean eri ministeriön yhteistyönä.

Suunnitelma sisältää vision ja kolmen päämäärän lisäksi 24 tavoitetta ja politiikkatoimia, joiden avulla jo pitkään tehtyä sopeutumistyötä vahvistetaan. Jokaiseen toimenpiteeseen sisältyy tiivis kuvaus toteuttamistavasta, ajoituksesta, rahoituksesta sekä seurantamittareista.

Ammattiliitto Pro on tutustunut sopeutumissuunnitelmaluonnokseen ja toteaa siitä lausuntonaan seuraavaa:

Pron jäsenet työskentelevät useilla ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja riskien hallinnassa keskeisesti vaikuttavilla toimialoilla. Kommentoinnissa kuitenkin keskitytään huomioihin Pron roolissa valtion pääsopijajärjestönä, koska ilmastolain mukaisesti suunnitelman toimet velvoittavat ensisijaisesti valtion viranomaisia.

Suunnitelma on monilta osin varsin monipuolinen kokonaisuus, mutta siinä on myös puutteensa, joita seuraavassa tarkastellaan.

Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma julkaistaan valtioneuvoston selontekona. Suunnitelman lisäksi ei ole tarkoitus laatia erillistä toimenpideohjelmaa. Luvun 2.5 Tavoitteet ja toimet vievät kohti päämääriä alaluvuissa (sivulla 35–84) on pyritty konkretisoimaan jokaiseen tavoitteeseen toimenpiteet, vastuutahot, aikataulu ja rahoitus. Sopeutumissuunnitelma linkittyy lukemattomiin muihin strategioihin, suunnitelmiin ja hankkeisiin, joiden keskinäistä suhdetta ja riippuvuuksia ilmastomuutokseen sopeutumisen toimien kokonaisuudessa on vaikea hahmottaa. Toimien pirstaloituminen jo suunnitelmatasolla vaikeuttaa toimenpiteiden seuranta ja tosiasiallisen vaikuttavuuden arviointia. Auttaisiko kokonaisuuden hallintaa, jos keskeisimmät tekstissä mainitut muut jo valmiina olevat strategiat, suunnitelmat tai vastaavat esitettäisiin suunnitelman lopussa erillisessä liitteessä? Samalla se konkretisoisi suunnitelmatason työtä, jota on jo tehty.

On tärkeää, että toimenpiteisiin on liitetty vastuutahot. Vastuussa olevat ministeriöt ja valtionhallinnon virastot ja muut organisaatiot on johdonmukaisesti mainittu. Merkille pantavaa on, että vasta suunnitelman lopussa sivulla 84 lisävalmistelua edellyttävien toimenpiteiden yhteydessä todetaan laajemmin yhteistyö yksityisen sektorin ja järjestökentän kanssa. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja siinä onnistuminen on riippuvainen koko yhteiskunnan kyvystä sopeutua. Suunnitelmaluonnoksessa ei oteta minkäänlaista kantaa siihen, millä aikataululla lisävalmistelua vaativat osuudet täydentyvät.

Myös alaluvussa 2.2.4.10 Institutionaalinen haavoittuvuus (sivuilla 30–31) olevassa listauksessa sopeutumispolitiikan haavoittuvuuksista on vahva hallinnon näkökulma ja viranomaistoiminnan tarpeista lähtevä painotus. Tekstissä ei millään tavoin tuoda esille voitaisiinko myös institutionaalista haavoittuvuutta vähentää laajalla yhteistyöllä elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten kanssa. Yksinomaan lakisäätteisiä velvoitteita lisäämällä ja niiden toteutumista seuraamalla ei sopeutumisessa onnistuta. Päämäärä 1 Yhteiskunnan toimijoilla on vahva tahto sopeutua ilmastonmuutokseen, jolla tähdätään sopeutumistyöhön liittyvän tahdon ja sitoutumisen kasvattamiseen näyttää kirjoitustyön edetessä osittain katoavan. Vaikka tietoisuus ilmastonmuutoksesta ja sen vaikutuksista on kasvanut, on keskeiset toimialat (ml. niiden työntekijät ja koko palkansaajaliike) saatava kytkettyä entistä tiiviimmin ja konkreettisemmin sopeutumistoimien suunnitteluun ja toteuttamiseen myös omaehtoisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriön puuttuminen valmistelusta heijastuu myös lopputulokseen. Syytä miksi ko. ministeriö ei osallistunut valmisteluun ei kerrota. Osaamisen kehittämisen puuttuminen suunnitelmasta on merkittävä puute. Kyse ei ole vain maanpuolustuskurssien kaltaisesta (viittaus sivulla 85) hyvin vähälukuisten yhteiskunnallisten vaikuttajien täydennyskoulutuksesta. Kyse on ympäristökasvatuksen, ympäristöosaamisen, ympäristötietouden ja ympäristövastuullisuuden lisäämisestä kaikilla tasoilla. Vaikka valtion viranomaisten osuutta toimeenpanossa korostetaan, ei suunnitelma sisällä sanaakaan valtion henkilöstön osaamisen vahvistamisesta ja asiakokonaisuuden huomioimisesta esim. lakisääteisissä henkilöstö- ja koulutus suunnitelmissa. Osaamisen kehittäminen liittyy myös työsuojeluviranomaisen henkilöstön valmiuksiin tunnistaa ilmastonmuutoksen negatiivisia vaikutuksia valvontatoiminnassa. Ylipäänsä työelämä, työpaikat ja työolosuhteet näyttävät jääneen suunnitelmassa täysin sivuun (esim. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja ilmastonmuutoksen kontekstissa ei yhtään mainintaa).

Lisävalmistelua edellyttävissä toimenpiteissä (sivuilla 85–86) mainitaan myös julkiset hankinnat. Julkisten hankintojen huomioiminen sopeutumistoimissa on kannatettavaa jo yksinomaan niiden volyymin vuoksi (vuositasolla 35–50 mrd. euroa).

Valtiolla on omistuksessaan arvoltaan noin 4,2 miljardin rakennettu kiinteistöomaisuus. Rakennuksia on noin 9 000 ja toimitilaa vajaat 6 miljoonaa neliometriä. Luvut ovat kuntasektorin osalta ilmeisesti moninkertaiset. Julkisen sektorin kiinteistökannalla voi olettaa olevan suuri merkitys myös ilmastonmuutoksen näkökulmasta. Tilat ovat paitsi satojen tuhansien työpaikkoja ennen muuta tiloja, joissa tuotetaan yhteiskunnan keskeiset hyvinvointipalvelut kaikissa ilmasto-olosuhteissa. Pitäisikö julkisen sektorin kiinteistökannan merkitystä ilmastonmuutokseen sopeutumistoimissa selvittää osana sopeutumis suunnitelmaa tarkemmin?

Ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimenpiteiden toimeenpanoon tarvittavasta rahoituksesta ei esitetä minkäänlaista arviota tai edes tarvittavan rahoituksen mittakaavasta. Lähtökohdan todetaan olevan, että toimenpiteisiin tarvittava valtion rahoitus toteutuu julkisen talouden suunnitelmien ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen ja henkilötyövuosimäärien puitteissa. Toimenpiteiden rahoituksen kohdalla onkin useimmiten maininta virkatyö. Kaiken toteuttaminen yksinomaan virkatyönä edellyttäisi mitä ilmeisemmin uudelleen kohdentamista menokehysten sisällä. EU-rahoitus vaihtoehtona mainitaan, mutta samalla tunnustetaan siihen liittyvä epävarmuus. Riittäviin resursseihin ja niiden puuttumiseen on joitakin viittauksia. Euromääräisenä lisäresurssitarve esitetään muutaman tavoitteen kohdalla, jotka liittyvät lähinnä seurantajärjestelmien kehittämiseen. Ennakoivan ja ennaltaehkäisevän sopeutumisen tuomien kumulatiivisten hyötyjen arvioidaan säästävän vuosina 2040–2070 noin 5–8 miljardia euroa reaktiiviseen strategiaan verrattuna ilmastoskenaariosta riippuen (sivu 31). Jos vuosikymmenten päähän pystytään esittämään näkymä proaktiivisen ilmastopolitiikan säästöpotentiaalista, on kyettävä esittämään edes karkea kokonaisarvio sopeutumis suunnitelman toimeenpanon vaatimasta rahoituksesta.

Ehkä jossakin määrin yksityiskohtana nostamme lisäksi esille alaluvun 2.5.7 Kulttuuriperinnön ja – ympäristön suojelu. Sivulla 65 tuodaan esille OKM:n hallinnonalan lisärahoitus kulttuuriperintöaineiston digitointiin, digitaalisten palveluiden kehittämiseen ja digitaalisen kulttuuriperinnön pitkäaikaiseen säilyttämiseen ja käytettävyyden turvaamiseen. Asetettaessa kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelulle tavoitteita ilmatoriskien hallitsemiseksi on surullista, että Kansallisarkisto merkittävänä kulttuuriperinnön säilyttäjänä on juuri käynnistänyt henkilöstön vähentämiseen tähtäävät yhteistoimintaneuvottelut. Ristiriita tavoitteiden ja tekojen välillä on tässä tapauksessa ilmeinen. Kansallisarkiston esimerkki osoittaa, ettei kaikissa tilanteissa yksinomaan menokehyyksen sisällä operoiminen ole mahdollista.

Sivulla 82 todetaan sopeutumistyön seurannan ja arvioinnin toistaiseksi painottuneen politiikkatoimien edistymisen seurantaan. Toimien vaikuttavuuden ja todellisen sopeutumiskyvyn kehittymisen arvioinnin kerrotaan olevan olennaisesti vaikeampaa. Tietopohjan vahvistamiseen, tutkimustiedon hyödynnettävyyden parantamiseen sekä seurantajärjestelmien ja toimintamallien kehittämiseen liittyvät toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia, jotta kyetään nykyistä paremmin todentamaan panostusten vaikuttavan toivotulla tavalla. Yhteiskunnan kaikkien toimijoiden osallistamisessa on tärkeää toimenpiteet, jotka tähtäävät tietopohjaisen viestinnän parantamiseen ja vuorovaikutuksen lisäämiseen.

Ilmastonmuutokseen sopeutumisen välttämättömyys koko yhteiskunnassa – myös työelämässä on tunnistettu. Pro on omalta osaltaan mukana työssä oikeudenmukaisten sopeutumistoimien valmistelussa ja toteuttamisessa.

Muilta osin Prolla ei ole kansallisen ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelmaluonnoksen sisältöön huomioita.

Niko Simola

Sari Jokikallas

Johtaja

Sopimusalavastaava/asiantuntija

2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutusskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)

-

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

-

4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveysten suojeleminen ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojeleminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

17. Miten arvioisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

-

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

-

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

-

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

-

Jokikallas Sari
Ammattiliitto Pro ry